Yhtenä ulkoministeriön kehityspolitiikan strategisena painotuksena hallituskaudella 2019-2023 on koulutus, toimivat yhteiskunnat ja demokratia. Tämän painopisteen sisällä vahvistetaan Suomen ODA-kelpoista demokratia- ja oikeusvaltiotoimintaa erityisellä momentilla, josta tullaan vuodesta 2020 tukemaan Demo Finland'ia sekä oikeusvaltiotoimijaa tai toimintaa, jonka muodosta ja tehtävistä on parhaillaan tekeillä selvitys.

Uuden, kohdennetun momentin perustaminen on tärkeää, jotta Suomi ja suomalaistoimijat kykenevät vahvistamaan työtä demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseksi julkisilla kehitys-yhteistyövaroilla (ODA) tilanteessa, jossa demokratiaan, demokraattisiin järjestelmiin ja oikeusvaltioon kohdistuu maailmanlaajuisesti haasteita.

MOMENTTI 24.30.67 demokratia- ja oikeusvaltiotuki

Ulkoministeriö esitti vuoden 2020 talousarvioesityksessään uuden momentin, 24.30.67 demokratia- ja oikeusvaltiotuki, perustamista kansainvälisen kehitysyhteistyön lukuun. Momentin määrärahatasoksi vuodelle 2020 esitetään 3 miljoonaa euroa.

Perusteluissa ministeriö totesi, että demokratia- ja oikeusvaltiotuki on tärkeässä osassa Agenda 2030:n tavoitteita, erityisesti tavoitetta 16 "Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin, rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla". Lisäksi todettiin demokratiatuella voitavan myös merkittävästi edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa ja kestävän kehityksen tavoitetta 5, erityisesti alatavoite 5.5: "Taata naisille täysivaltainen ja tehokas osallistuminen sekä yhtäläiset johtamismahdollisuudet kaikilla päätöksenteon tasoilla politiikassa, taloudessa ja julkisessa elämässä".

Määrärahalla vahvistetaan Demo Finlandin toimintaedellytyksiä muuttamalla Demon rahoituspohja vuoden 2020 alusta uudelle demokratia- ja oikeusvaltiomomentille. Momentin määrärahatasossa on huomioitu Demon nykyisin saama ohjelmatuen vuositaso 700 000 euroa, joka on vähennetty momentilta 24.30.66 varsinainen kehitysyhteistyö, tuki kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyölle – käyttösuunnitelmakohdalta. Lisäksi vahvistetaan suomalaisen oikeusvaltiotoiminnan edellytyksiä.

Demo Finland

Demo Finland on suomalaisten eduskuntapuolueiden yhteistyöjärjestö, jonka mandaatti on tukea demokratisoituvien kumppanimaiden monipuoluejärjestelmiä sekä edistää demokratiatuen kehittämistä osana Suomen ulko- ja kehityspolitiikkaa. Demo hyödyntää työssään vahvasti suomalaisten puolueiden asiantuntijuutta ja osaamista. Demo toteuttaa kehitysyhteistyö-ohjelmaansa tällä hetkellä Myanmarissa, Sambiassa, Tunisiassa, Sri Lankassa ja Etiopiassa sekä toimii Suomen kahdenvälisen hankkeen puitteissa Mosambikissa. Kohdemaissa kehitetään pysyviä monipuoluefoorumeita, tuetaan puolueiden kykyä edustaa kansalaisten näkemyksiä ja edistetään naisten, nuorten ja vähemmistöjen tasavertaista osallistumista politiikassa. Erityisen tärkeää on suomalaisten kansanedustajien osallistuminen työhön, joka tekee Demosta uniikin toimijan.

Toiminnan vaikuttavuuden, kehittämisen, strategisuuden lisäämisen ja kasvavaan demokratiatyön kysyntään vastaamisen näkökulmasta Demon vuosirahoitustasoa on pyrkimyksenä kasvattaa määrärahatilanteen niin salliessa. Ensisijaisesti Demo voi skaalata jo olemassa olevaa toimintaansa sekä reagoida tapauksiin, joissa tarve demokratiatuelle kehittyy nopeasti, esimerkiksi vaalien yhteydessä. Ministeriö on äskettäin lähettänyt edustustoille kyselyn siitä, mitä lisätarpeita niissä nähdään demokratia- ja oikeusvaltiotyölle, mukaan lukien Demon toiminnalle.

Vuonna 2020 rahoitusta on tarkoitus alustavasti kohdentaa Demolle 1,5 miljoonaa euroa. Momentille varattu loppu rahoitus on tarkoitus kohdentaa oikeusvaltiotoimintaan, erityisesti vuoden 2020 keväällä perustettavaksi suunnitellun oikeusvaltiotoimijan toiminnan käynnistämiseen.

Oikeusvaltiotoiminta

Vaikka oikeusvaltiokehitys on viime vuosikymmeninä edennyt kansainvälisesti, kehityksen suunta on viime vuosina vaarantunut. Oikeusvaltioperiaatteen kanssa kilpailevia toimintatapoja ja järjestelmiä on noussut esiin tavalla, joka herättää suurta huolta oikeusvaltion tulevaisuudesta. Myös demokratian ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta keskeisiä periaatteita on kyseenalaistettu.

Suomi tunnetaan maailmalla kehittyneenä oikeusvaltiona, jota leimaavat kansalaisten korkea luottamus viranomaisiin sekä vähäinen korruptio. Suomella on tarjota runsaasti asiantuntemusta oikeusvaltioperiaatteen erilaisista kysymyksistä. Eri puolilla maailmaa on tarvetta ja kysyntää oikeusvaltion kehittämistä koskevalle asiantuntemukselle.

Suomesta käsin on ennestään toteutettu oikeusvaltioneuvontaa ja oikeusvaltiohankkeita, ja myös ulkoministeriö on rahoittanut yksittäisiä alan hankkeita. Yliopistojen ja tutkimuslaitosten ohella merkittävää asiantuntemusta on asianajajakunnassa, ministeriöissä, oikeuslaitoksessa, syyttäjälaitoksessa, lainvalvontaviranomaisissa sekä kansalaisjärjestöissä. Vaikka toiminta on ollut arvokasta, se on ollut hajautettua, yksittäisistä toimijoista riippuvaista ja pääosin pienimuotoista. Myös toiminnan resursointi on ollut hajanaista.

Jotta Suomi voi paremmin vastata kysyntään ja tarjota asiantuntemustaan, ministeriö teettää selvityksen siitä, millä tavalla toiminta voidaan järjestää, jotta kehitysyhteistyössä voitaisiin tehokkaammin hyödyntää yliopistojen ja tutkimuslaitosten, asianajajakunnan, eri sektoriministeriöiden, oikeuslaitoksen, syyttäjälaitoksen, lainvalvontaviranomaisten sekä kansalaisjärjestöjen merkittävää asiantuntemusta. Selvityksen on tarkoitus valmistua tammikuun 2020 loppuun mennessä.

Selvitys kartoittaa eri vaihtoehtoja, millä tavoin suomalaista alan asiantuntemusta voidaan tehokkaimmin käyttää kansallisen oikeusvaltio-osaamisemme hyödyntämiseksi kansainvälisessä kontekstissa. Erilaisia kartoitettavia vaihtoehtoja ovat mm. uuden oikeusvaltiotoimijan perustaminen ja olemassa olevien rakenteiden hyödyntäminen (yliopistot, kansalaisjärjestöt, viranomaiset).

Lähtökohtana selvityksessä on, että tulevalla toimijalla on budjettirahoitus vuodesta 2020 alkaen ODA-kelpoisiin tarkoituksiin, ja että toiminta voi laajentua asteittain sen jälkeen, kun riittävästi kokemusta sekä kysynnän luonteesta ja laajuudesta, että toiminnan vaikuttavuudesta on saatu.

Selvitys antaa myös suosituksia siitä, millä oikeusvaltioperiaatteen lohkolla toiminta olisi parhaiten käynnistettävissä, minkälaisia palveluja oikeusvaltiotoimija voi tarjota ja miten asiakkaat löytyvät.

Selvityksen valmistuttua loppuraportti julkistetaan ja sen pohjalta tarkastellaan, mikä on paras tapa edetä suomalaisen oikeusvaltio-osaamisen vahvemmassa hyödyntämisessä Suomen kehitysyhteistyössä. Mikäli päädytään alustavan ajattelun mukaisen, uuden oikeusvaltiotoimijan perustamiseen (mahdollisesti jonkun olemassa olevan rakenteen pohjalle), on tarkoitus kohdentaa demokratia- ja oikeusvaltiomomentilta tukea tämän toiminnan käynnistämiseen ja hanketoimintaan. Muussa tapauksessa momentilta voidaan myös kohdentaa varoja oikeusvaltiotoimintaan nykyisten rakenteiden puitteissa. Tavoitteena on enintään 1,5 miljoonan euron kohdentaminen tätä kautta ODA-kelpoiseen oikeusvaltiotoimintaan.